

**Ανακοίνωσις του Πρωθυπουργού Ι. Μεταξά
προς τους ιδιοκτήτας και αρχισυντάκτας του Αθηναϊκού Τύπου
εις το Γενικόν Στρατηγείον (ξενοδοχείον "Μεγάλη Βρεταννία")
εις τας 30 Οκτωβρίου 1940**

Κύριοι,

Έχω λογοκρισίαν και ημπορώ να σας υποχρεώσω να γράφετε μόνον ό,τι θέλω. Αυτήν την ώραν όμως δεν θέλω μόνον την πέννα σας. Θέλω και την ψυχήν σας. Γι' αυτό σας εκάλεσα σήμερα για να σας μιλήσω με χαρτιά ανοιχτά. Θα σας ειπώ τα πάντα. Θα σας ειπώ ακόμη και τα μεγάλα μου πολιτικά μυστικά. Θέλω να ξέρετε και σεις όλα τα σχετικά με την εθνικήν μας περιπέτεια ώστε να γράφετε, όχι συμμορφούμενοι προς τας οδηγίας μου, αλλά εμπνεόμενοι εις την προσωπική σας πίστιν από την γνώσιν των πραγμάτων.

Σας απαγορεύω να ανακοινώσητε σχετικά το παραμικρόν σ' οποιονδήποτε. Απολύτως και γιά οιονδήποτε λόγον. Κάθε παράβασις αυτής της εντολής μου θα έχη δια τον υπεύθυνον -και να είσθε βέβαιοι ότι θα ευρεθή ο υπεύθυνος- τας συνεπείας τας οποίας πρέπει να έχη σε πόλεμο ζωής ή θανάτου του Έθνους η προδοσία ενός μεγάλου μυστικού, έστω και αυτό αν έγινε από αφέλεια, χωρίς την παραμικρή κακή πρόθεσι. Φυσικά έχω τον λόγον σας... Μη νομίσητε ότι η απόφασις του ΟΧΙ πάρθηκε έτσι, σε μια στιγμή. Μην φαντασθήτε ότι εμπήκαμε στον πόλεμο αιφνιδιαστικά. Ή ότι δεν έγινε παν ό,τι επετρέπετο και μπορούσε να γίνει δια να τον αποφύγωμε. Από την εποχήν της καταλήψεως της Αλβανίας το Πάσχα πέρυσι το πράγμα άρχισε να φαίνεται. Από τον περασμένο Μάιο είπα καθαρά στον κ. Γκράτσι ότι αν προσεβαλλόμεθα εις τα εθνικά κυριαρχικά μας δικαιώματα, θα ανθιστάμεθα αντί πάσης θυσίας και δι' όλων των μέσων. Συγχρόνως όμως μου ήρχοντο από την Ρώμην, από την Βουδαπέστην, από τα Τίρανα, από παντού πληροφορίαί αντίθετοι .

Εις τας 15 Αυγούστου έγινεν ο τορπιλλισμός της ΕΛΛΗΣ. Γνωρίζετε ότι από την πρώτην στιγμήν διεπιστώθη ότι το έγκλημα ήτο Ιταλικόν. Εν τούτοις δεν επετρέψαμεν να γνωσθή ότι είχομεν και τας υλικάς πλέον αποδείξεις περί της εθνικότητος του εγκληματίου . Συγχρόνως όμως διέταξα τα αντιτορπιλικά τα οποία συνώδευον τα πλοία που μετέφερον τους προσκηνητάς από την Τήνον μετά το έγκλημα, άν προσβληθούν από αεροπλάνα ή οπωσδήποτε άλλως να κάμουν αμέσως χρήσιν των όπλων των. Θα σας αποκαλύψω τώρα, ότι τότε διέταξα να βολιδοσκοπηθή καταλλήλως το Βερολίνον. Μου διεμηνύθη εκ μέρους τον Χίτλερ, η σύστασις να αποφύγω οιονδήποτε μέτρον δυνάμενον να θεωρηθή από την Ιταλίαν πρόκλησις. Έκαμα το πάν δια να μη μπορούύν οι Ιταλοί να εμφανισθούν ως δυνάμενοι να έχουν όχι αφορμάς ευλόγους, αλλ' ούτε ευλογοφανές παράπονον εκ μέρους μας, αν και από την πρώτην στιγμήν αντελήφθητι πράγματι εσήμαινεν η όλως άόριστος σύστασις του Βερολίνου. Σεις καλύτερον παντος άλλου γνωρίζετε ότι έκαμα το πάν δια να μη δώσωμεν αφορμήν εμφανίσεως της Ιταλίας ως δυναμένης να έχη ευλογοφανείς καν αφορμάς αιτιάσεων. Λόγω του επαγγέλματός σας έχετε παρακολουθήσει εις όλες τις λεπτομέρειεις την ιστορίαν των ατελειώτων ιταλικών προκλήσεων δημοσιογραφικών και άλλων, αλλά και την χριστιανικήν υπομονήν την οποίαν ετηρίσαμεν, προσποιούμενοι ότι δεν τις καταλαβαίνουμε, περιοριζόμενοι μόνον σε δημοσιογραφικάς ανασκευάς των ιταλικών εναντίον μας κατηγοριών .

Ομολογώ ότι εμπρός εις την φοβεράν ευθύνην της αναμίξεως της Ελλάδος εις τέτοιον μάλιστα πόλεμον, έκρινα πώς καθήκον μου ήτο να δω εάν θα ήτο δυνατόν να προφυλάξω τον τόπον από αυτόν έστω και δια παντός τρόπου, ο οποίος όμως θα συμβιβάζετο με τα γενικώτερα συμφέροντα του Έθνους. Εις σχετικές βολιδοσκοπήσεις προς την κατευθυνσιν τον Άξονος μου εδόθη να εννοήσω σαφώς ότι μόνη λύσις θα μπορούσε να είναι μία εκουσία προσχώρησιν της Ελλάδος εις την "Νέαν Τάξιν" . Προσχώρησις που θα εγένετο όλως ευχαρίστως δεκτή από τον Χίτλερ "ως εραστήν του Ελληνικού πνεύματος".

Συγχρόνως όμως μου εδόθη να εννοήσω ότι η ένταξις εις την Νέαν Τάξιν προϋποθέτει προκαταρκτικήν άρσιν όλων των παλαιών διαφορών με τους γείτονάς μας, και ναι μεν αυτό θα συνεπήγετο φυσικά θυσίας τινάς δια την Ελλάδα, αλλά αι θυσίαί θα έπρεπε να θεωρηθούν απολύτως "ασήμαντοι" εμπρός εις τα "οικονομικά και άλλα πλεονεκτήματα" τα οποία θα είχεν δια την Ελλάδα ή Νέα Τάξις εις την Ευρώπην και εις την Βαλκανικήν. Φυσικά με πάσαν περίσκεψιν και ανεπισημώς επεδίωξα δι' όλων των μέσων να κατατοπισθώ συγκεκριμένως ποίαί θα ήσαν αι θυσίαί αυταί, με τας οποίας η Ελλάς θα έπρεπε να πληρώση την ατίμωσιν της εξ ίδιας θελήσεως προσφοράς της να υπαχθή υπό την Νέαν Τάξιν.

Με καταφανή προσπάθειαν αποφυγής σαφούς καθορισμού μου εδόθη να καταλάβω ότι η προς τους Έλληνας στοργή του Χίτλερ ήτο οι εγγυήσεις οτι αι θυσίαί αυταί θα περιορίζοντο "εις το ελάχιστον δυνατόν". Όταν επέμεινα να κατατοπισθώ, πόσον επί τέλους θα μπορούσε να είναι αυτό το ελάχιστον τελικώς, μάς εδόθη να καταλάβωμεν ότι τούτο συνίστατο εις μερικές ικανοποιήσεις προς την Ιταλίαν δυτικώς μέχρι Πρεβέζης, ίσως και προς την Βουλγαρίαν ανατολικώς μέχρι Δεδεαγάτς . Δηλαδή θα έπρεπε δια να αποφύγωμεν τον πόλεμον, να γίνωμεν εθελονταί δούλοι και να πληρώσωμεν αυτήν την τιμήν... με το άπλωμα του δεξιού χεριού της Ελλάδος προς ακρωτηριασμόν από την Ιταλίαν και του αριστερού προς ακρωτηριασμόν από την Βουλγαρίαν. Φυσικά δεν ήτο δύσκολον να προβλέψη κανείς ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσιν οι Άγγλοι θα έκοβαν και αυτοί τα πόδια της Ελλάδος. Και με το δίκαιόν των.

Κυρίαρχοι πάντοτε της θαλάσσης δεν θα παρέλειπον, υπερασπίζοντες πλέον τον εαυτόν των, έπειτα από μίαν τοιαύτην αυτοδούλωσιν της Ελλάδος εις τους εχθρούς των να καταλάβουν την Κρήτην και τας άλλας νήσους μας τουλάχιστον.

Το συμπέρασμα αυτό δεν προέκυψε μόνον από την πλέον απλή λογική, αλλά και από ασφαλείς και βεβαίως πληροφορίας εξ Αιγύπτου, καθ' ας είχε ήδη προμελετηθεί και αντιμετωπισθεί η ενέργεια που θα έπρεπε να γίνει ως φυσικόν επακόλουθον πάσης τυχόν εκουσίας ή ακουσίας συνεργασίας της Ελλάδος με τον Άξονα, εις τας ελληνικάς νήσους και προς παρεμπόδιση εν περιπτώσει της δυνατότητος δια τόν Άξονα να τας χρησιμοποιήση.

Δεν δύναμαι αφ' ετέρου να μη παραδεχθώ ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσιν το δίκαιον δεν θα ευρίσκετο με το μέρος της Κυβερνήσεως των Αθηνών και να μην αναγνωρίσω, ότι όταν ένας λαός, όπως ο αγγλικός, αμύνεται δια την ζωήν του, θα ήτο πλήρως δικαιολογημένος να κάνει τα ανωτέρω. Αλλά τότε ο Ελληνικός λαός δικαίως θα ετάσσετο εναντίον της κυβερνήσεως η οποία δια να τον προφυλάξη από τον πόλεμον θα τον κατεδίκαζε εις εθελουσίαν υποδούλωσιν μετ' εθνικού ακρωτηριασμού. Αυτή η δήθεν προφύλαξις θα ήτο δια την τύχην της εις το μέλλον Ελληνικής φυλής, πλέον ολεθρία και από τας χοιροτέρας έστω συνεπείας οποιουδήποτε πολέμου. Το δίκαιον λοιπόν, δεν θα ήτο με το μέρος της Κυβερνήσεως των Αθηνών, εάν η τελευταία ενήργει κατά τας υποδείξεις του Βερολίνου που ανέφερα. Το δίκαιον θα ήτο με το μέρος του Ελληνικού Λαού, ο οποίος θα κατεδίκαζεν αυτήν, και των Αγγλων οι οποίοι υπερασπίζοντες την ύπαρξιν των επίσης δικαίως θα ελάμβανον τα μέτρα που εφέροντο έχοντες μελετήσει, εισακούοντες άλλωστε τας δικαίας αιτιάσεις των Ελλήνων, οίαι θα προέκυπτον εν καιρώ εάν εδίδετο ή εύλογος αυτή αφορμή.

Θα εδημιουργούντο έτσι όχι δύο, όπως το 1916, αλλά τρείς αυτήν την φοράν Ελλάδες.

Η πρώτη θα ήτο η επίσημος των Αθηνών η οποία είχε φθάσει εις την πόρωσιν και το κατάντημα δια να αποφύγη τον πόλεμον να δεχθή να γίνει εθελοντής δούλος, πληρώνουσα μάλιστα την τιμήν αυτήν και με την συγκατάθεσίν της να αυτοακρωτηριασθή τραγικώτατα, παραδίδουσα εις την δουλείαν πληθυσμούς αμιγώς Ελληνικούς και μάλιστα δύναμαι να είπω τους Ελληνικωτέρους των Ελληνικών τοιούτους. Δευτέρα θα ήτο η πραγματική Ελλάς. Δηλαδή η παμφηφία της κοινής γνώμης του Έθνους, το οποίον ποτέ δεν θα απεδέχετο την εκουσίαν του υποδούλωσιν πληρωνομένην μάλιστα με εθνικόν ακρωτηριασμόν αφόρητον και ισοδυναμούσαν με οριστικήν ατίμωσιν και μελλοντικήν βεβαίαν εκμηδένισιν του Ελληνισμού ως εννοίας και οντότητος, εκμηδένισιν πρώτον ηθικήν και δεύτερον εν συνεχεία της ηθικής και υλικήν.

Το Έθνος ουδέποτε θα συνεχώρει εις τόν Βασιλέα και την Εθνικήν Κυβέρνησιν της 4ης Αυγούστου, τοιαύτην πολιτικήν. Τρίτη τέλος θα προέκυπτε μία ακόμη Ελλάς, η Ελλάς την οποίαν δεν θα παρέλειπον να δημιουργήσουν, φυσικά με την επίκλησιν του δημοκρατισμού, οι δημοκρατικοί Έλληνες υπό την κάλυψιν του βρετανικού Στόλου εις τας νήσους, Κρήτην και εις τας άλλας. Η τρίτη αυτή Ελλάς, η "Δημοκρατική" θα είχε με το μέρος της όχι μόνον την πρόθυμον υποστήριξιν της Αγγλίας εις την οποίαν θα έδιδε το δικαίωμα να καλύψη τας νήσους μας, καλυπτομένη και η ίδια εις την Βόρειον Αφρικήν, αλλά θα είχε με το μέρος της και το Εθνικόν δίκαιον. Η ηθική της δύναμις λοιπόν θα απερρόφα μοιραίως την επίσημον Ελλάδα, διότι θα διέθετεν η τρίτη αυτή Ελλάς, την ανεπιφύλακτον έγκρισιν και ενίσχυσιν της ανεπισήμου, της "δευτέρας" Ελλάδος, της Εθνικής δημοσίας γνώμης εν τη παμφηφία της.

Έζησα κύριοι την περίοδον του Εθνικού Διχασμού που εδημιουργήθη το 1916 όταν από την κατάστασιν εκείνην προέκυψαν δύο Ελλάδες, η των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. Τον κίνδυνον από μίαν νέαν διαίρεσιν της Ελλάδος προκύπτουσαν συνεπεία του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, όπως η διαίρεσις του 1916 πρέκυψε συνεπεία του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, μίαν νέαν διαίρεσιν μάλιστα πολύ τραγικωτέραν, διότι όπως την εσκιαγράφησα δεν θα είναι καν διχασμός, αλλά τριχοτομισμός. Τον κίνδυνον αυτόν τον θεωρώ κύριοι, δια το Έθνος και το μέλλον του ασυγκρίτως χειρότερον από τον πόλεμον, έστω και αυτόν τον πόλεμον, από τον οποίον είναι δυνατόν και δουλωμένη ακόμη να βγη προσωρινώς η Ελλάς. Λέγω προσωρινώς, διότι πιστεύω ακράδαντα ότι τελικώς η νίκη θα είναι με το μέρος μας.

Γιατί οι Γερμανοί δεν θα νικήσουν. Δεν μπορεί να νικήσουν.

Υπάρχουν πολλά εμπόδια.

Η Ελλάς είναι αποφασισμένη να μη προκαλέση, μεν, με κανένα τρόπο κανένα, αλλά και με κανένα τρόπο να μη υποκύψη. Προ παντός είναι αποφασισμένη να υπερασπίση τα εδάφη της, έστω και αν πρόκειται να πέση. Ήδη δε, η απόφασίς της αυτή και η πολιτική της αυτή, χάρις εις την οποίαν απρόκλητα προσεβλήθη, χάρισαν στον τόπο και στον λαό μας το πλέον ανεκτίμητον των αγαθών και το μεγαλύτερον στοιχείον της δυνάμεως του: Αυτή η πολιτική έδωσεν εις τον λαόν την απόλυτην ψυχική, και πανεθνική ένωσί του .

Σήμερα όμως επί πλέον υπάρχουν και μερικοί άλλοι παράγοντες που προδικάζουν την τελική μας νίκη. Η Τουρκία δεν είναι όπως το 1916 σύμμαχος των Γερμανών. Είναι σύμμαχος των Αγγλων. Η Βουλγαρία βέβαια ενεδρεύει και τώρα όπως και τότε, αλλ' εν πάση περιπτώσει αυτήν την εποχήν τουλάχιστον προς το παρόν δεν τολμά. Ο καιρός όμως δεν δουλεύει για τον Άξονα. Δουλεύει για τους αντιπάλους του. Τέλος δια την Γερμανίαν η νίκη θα ήτο εν πάση περιπτώσει δυνατή μόνο με κοσμοκρατορίαν.

Αλλ' η κοσμοκρατορία δια την Γερμανίαν κατέστη οριστικά αδύνατος στην Δουνκέρκη. Ο πόλεμος δια τον Άξονα έχει χαθή, από την στιγμήν που η Αγγλία διεκήρυξε: "Θα πολεμήσωμεν έστω και μόνον εις το νησί μας και πέραν των θαλασσών, θα πολεμήσωμεν μέχρι της νίκης" . Αλλά επί πλέον και ημείς οι Έλληνες πρέπει να γνωρίζωμεν ότι δεν πολεμούμεν μόνον δια την νίκην, αλλά και δια την δόξαν .

Δεν ξέρω αν κανείς αντιβενιζελικός από σας είναι πάντοτε αδιάλλακτος.

"Είμαι εγώ, κύριε Πρόεδρε", απήντησεν ο παριστάμενος παλαίμαχος και αδιάλλακτος αρθρογράφος του αντιβενιζελικού τύπου κ. Κρανωτάκης.

Λοιπόν ακούστε δια να συνεννοηθούμε. Εγώ, κύριοι, όπως επαρκώς σας εξήγησα, ετήρησα μέχρι σήμερα την πολιτική του αιμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή την πολιτική της αυστηράς ουδετερότητας. Έκαμα το παν δια να κρατήσω την Ελλάδα μακράν της συγκρούσεως των μεγάλων κολοσσών. Ήδη μετά την άδικον επίθεσιν της Ιταλίας, η πολιτική την οποίαν ακολουθώ είναι η πολιτική του αιμνήστου Βενιζέλου. Διότι είναι η πολιτική του συνταυτισμού της Ελλάδος με την τύχην της δυνάμεως, δια την οποίαν η θάλασσα είναι ανέκαθεν όπως και δια την Ελλάδα, όχι το εμπόδιον που χωρίζει αλλά η υγρά λεωφόρος που συνδέει. Βέβαια εις την ιστορίαν μας την νεωτέραν δεν είχομεν μόνον ευγνωμοσύνης λόγους και αφορμάς δια την Αγγλίαν, της οποίας άλλως τε η μεταπολεμική, πολιτική των τελευταίων ιδίως ετών, είναι πολιτική μεγίστων και ιστορικών αγγλικών ευθυνών. Αλλά τας ευθύνας της αυτάρ η Αγγλία τας αποδίδει σήμερα με την υπερήφανον αποφασικότητα λαού μεγάλου, σώζοντας την ελευθερίαν του κόσμου και του πολιτισμού. Δια την Ελλάδα η Αγγλία είναι η φυσική φίλη και επανειλημμένως εδείχθη προστάτρια, ενίοτε δε η μόνη προστάτρια. Η νίκη θα είναι και δεν μπορεί παρά να είναι δική της. Θα είναι νίκη του Αγγλοσαξωνικού κόσμου, απέναντι του οποίου η Γερμανία, η οποία αφού έως τώρα δεν ηδυνήθη να επιτύχη οριστικόν αποτέλεσμα, είναι καταδικασμένη να συντριβή. Διότι από τώρα και πέρα ο ορίζων δεν πρέπει να θεωρήται δια τον Άξονα ανέφελος ούτε προς Ανατολάς και η Ανατολή είναι πάντοτε μυστηριώδης. Πάντοτε ήτο, αλλά σήμερα υπέρ ποτέ είναι γεμάτη απρόοπτα και μυστήριον. Τελικώς λοιπόν θα νικήσωμεν. Και θέλω φεύγοντες από την αίθουσαν αυτήν να πάρετε μαζί σας όλην την δική μου απόλυτη βεβαιότητα, ότι θα νικήσωμεν. Εν τούτοις πρέπει να σας επαναλάβω ό,τι επιστημότερον διεκήρυξα από την πρώτην στιγμήν. Η Ελλάς δεν πολεμά δια την νίκην. Πολεμά δια την Δόξαν. Και δια την τιμήν της. Έχει υποχρέωσιν προς τον εαυτόν της να μείνη αξία της ιστορίας της.

Η Ιταλία είναι μεγάλη δύναμις, όταν δε προχθές έγινεν η πρώτη αεροπορική επιδρομή, ομολογώ ότι με έκπληξιν ήκουσα εις σχετικήν ερώτησίν μου την απάντησιν, ότι τα επιδραμόντα αεροπλάνα ήσαν μόνον ιταλικά. Αυτό φθάνει να σας δώση να καταλάβετε με ποιες ιδέες μπήκα στον πόλεμο. Αλλά υπάρχουν στιγμές κατά τις οποίες ένας λαός οφείλει, αν θέλη να μείνη μέγας, να είναι ικανός να πολεμήσῃ, έστω και χωρίς καμμίαν ελπίδα νίκης. Μόνον διότι πρέπει. Γνωρίζω ότι ο ελληνικός λαός θα ήτο αδύνατον να δεχθή άλλο τι αυτήν την στιγμήν. Διότι είναι ελεύθερος και απερίσπαστος εις την φυσικήν ευθυκρίσιν και υπερηφάνειαν, εφ' όσον δεν εδόθη ευκαιρία να θλωθή η κρίσις του δι' αγοραίων θορύβων και παραπλανητικών εκστρατειών. Εκάμαμεν ότι ήτο δυνατόν δια να μη έχωμεν το παραμικρόν άδικον. Και θα εξακολουθήσωμεν την ιδίαν τακτικήν μέχρι τέλους. Σας έχω στο τραπέζι μερικά έγγραφα. Είναι όλα αι αποδείξεις της ιταλικής ενέδρας εκ προμελέτης. Όταν τελειώσω μπορείτε να τα δείτε. Περιπτώνα να πάρετε σημειώσεις. Συντομώτατα θα δημοσιευθούν εις την Λευκήν Βίβλον, η οποία διάταξα να εκδοθή το ταχύτερον. Δεν σας κρύβω κύριοι, ότι η κατάστασις είναι εξαιρετικά δύσκολη. Μας περιμένουν μάλιστα δοκιμασία μεγάλα. Δια να μη δώσω ευκαιρίαν προς την επιζητουμένην δια παντός τρόπον αφορμήν κατασυκοφαντήσεώς μας, ευρέθην υποχρεωμένος να πάρω μίαν απόφασιν εξόχως σοβαράν. Να μην κάμω την επιστράτευσιν, όταν από καιρού την εξήτησε και εξηκολούθησεν επανειλημμένως να μου την ζητά το Επιτελείον... Ο ιταλικός όγκος λοιπόν ευρήκεν απέναντι του δυνάμεις πάρα πολύ ασθενείς, τουλάχιστον δια την κρούσιν των πρώτων ημερών. Ο ρόλος σας είναι σήμερα μέγας και επιστημότατος.

Μη χάνετε το θάρρος σας, οτιδήποτε και αν γίνη. Διότι άλλως αδύνατον να φανήτε άξιοι του λαού σας και του καθήκοντος σας, το οποίον είναι να συντηρήσητε την ιερή φλόγα του ελληνικού λαού, να βοηθήσητε τον μαχόμενον Στρατόν, να υπάρξητε συνεργάται της Κυβερνήσεως, ότι και αν αισθάνεσθε δι' αυτήν. Πρέπει να πιστεύσητε σεις δια να μπορέσετε να μεταδώσητε την πίστιν εις το κοινόν σας, μολονότι αυτήν την φοράν έχομεν όλοι μας να πάρωμεν από τον Ελληνικόν λαόν, και από το απερίγραπτον θάρρος του και όχι να του δώσωμεν.

Θέλω ακόμη να σας ειπώ κάτι. Ξέρω με βεβαιότητα ότι από την φοβεράν αυτήν δοκιμασίαν η Ελλάς θα υποφέρει. Ξέρω όμως επίσης με βεβαιότητα ότι τελικώς θα εξέλθη όχι μόνον ένδοξος αλλά και μεγαλύτερη. Θα προσέξατε το τηλεγράφημα του κ. Τσώρτσιλ το οποίον εδημοσιεύθη σήμερα εις τας εφημερίδας, ανακοινωθέν από του Υπουργείου Εξωτερικών. Λοιπόν επειθυμώ να σας τονίσω τούτο: εκείνοι οι οποίοι εις το τηλεγράφημα αυτό δεν βλέπουν γραπτήν την επιβεβαίωσιν αγράφου συμφωνίας δια τα Δωδεκάνησα, δεν ξέρουν να διαβάζουν μέσα από τις γραμμές. Και κάτι άλλο. Τα Δωδεκάνησα προδικάζουν...

Ὁ Γω. Μεταξᾶς Κυβερνήτης.

Μεταξᾶς

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΟΥ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

1933-1941

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ 1940-1941

Ἐπιμέλεια: ΦΑΙΔΩΝ ΒΡΑΝΑΣ

ΙΚΑΡΟΣ
1960

ληνὶς θὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανῶσιν ἀντάξει τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, τὸ Ἔθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῆ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, τῆ 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γ ε ὄ ρ γ ι ο ς Β'

Πρῶτον πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου

28 Ὀκτωβρίου 1940

Αἱ Ἰταλικά στρατιωτικά δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 5.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου.

Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.

29 Ὀκτωβρίου, Τρίτη — 2α ἡμέρα

Τίποτε νεώτερον. Σύμπτυξις προφυλακῶν μας Ἡπείρου εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν μάχης. Πίεσις ἀριστερᾶς πτέρυγος — ὀπισθεν Καλαμά.— Ἐδῶ ἐργασία τακτοποιεῖται.— Ἐπίσης σπίτι.— Κανεὶς βομβαρδισμὸς.— Μὲ ἀνησυχεῖ ἡ ὑπεραισιδόξος Κοινὴ Γνώμη.

30 Ὀκτωβρίου, Τετάρτη — 3η ἡμέρα

Πρωτὶ συγκέντρωσις δημοσιογράφων. Τοὺς ἐκθέτω κατάστασιν πολιτικὴν, στρατιωτικὴν. Ἐκφράζω πίστιν μου τελικὴν νίκην. Ἀλλὰ προσθέτω περιπέτεια ἐν τῷ μεταξύ καὶ ἀτυχήματα. Λαὸς νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ ψευδεῖς ἐπιτυχίας. Χρειάζεται ψυχραιμία, ὑπομονή, καρτερία.— Βράδου παρακολούθησις στρατιωτικῆς καταστάσεως. Ἴσως ἀργότερα ἐγκατάλειψις Ἰωαννίνων πρὸς ἐξασφάλισιν συγκεντρώσεως.

Νανὰ καὶ παιδιὰ Καστρί, γιατί ἔχει καταφύγιον. Τὰ βλέπω κάθε μέρα. Ἀπόψε αἰσθάνομαι τὴν μελαγχολίαν τῆς στερήσεώς των.

Ἀνακοινώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ Ι. Μεταξᾶ πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἀρχισυντάκτας τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1940

Κύριοι,

Ἐχω λογοκρισίαν καὶ ἡμπορῶ νὰ σᾶς ὑποχρεώσω νὰ γράφετε μόνον ὅ, τι θέλω. Αὐτὴν τὴν ὥραν ὅμως δὲν θέλω μόνον τὴν πέννα σας. Θέλω καὶ τὴν ψυχὴν σας. Γι' αὐτὸ σᾶς ἐκάλεσα σήμερα γιὰ νὰ σᾶς μιλήσω μὲ χαρτιά ἀνοιχτά. Θὰ σᾶς εἰπῶ τὰ πάντα. Θὰ σᾶς εἰπῶ ἀκόμη καὶ τὰ μεγάλα μου πολιτικά μυστικά. Θέλω νὰ ξέρετε καὶ σεῖς ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐθνικὴν μας περιπέτειαν ὥστε νὰ γράφετε, ὅχι συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὁδηγίας μου, ἀλλὰ ἐμπνεόμενοι εἰς τὴν προσωπικὴν σας πίστιν ἀπὸ τὴν γνώσιν τῶν πραγμάτων.

Σᾶς ἀπαγορεύω νὰ ἀνακοινώσητε σχετικὰ καὶ τὸ παραμικρὸν σ' ὅποιονδήποτε. Ἀπολύτως καὶ γιὰ οἰονδήποτε λόγον. Κάθε παράβασις αὐτῆς τῆς ἐντολῆς μου θὰ ἔχη διὰ τὸν ὑπεύθυνον—καὶ νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι θὰ εὔρεθῆ ὁ ὑπεύθυνος—τάς συνε-

Ἡ ἐπιστράτευσις. Οἱ Ἕλληνες ἐπήγαιναν στὸν πόλεμο
αὐτὸν σὰν σὲ πανηγύρι.

Ὁ Ἴω. Μεταξᾶς σὲ ἓνα στρατῶνα.

πείας τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχη σὲ πόλεμον ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ Ἔθνους ἢ προδοσία ἑνὸς μεγάλου μυστικοῦ, ἔστω καὶ αὐτὸ ἂν ἔγινε ἀπὸ ἀφέλεια, καὶ χωρὶς τὴν παρμιερὴ κακὴ πρόθεσι. Φυσικὰ ἔχω τὸν λόγον σας.

Μὴ νομίζετε ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ ΟΧΙ πάρηκε ἔτσι σὲ μίαν στιγμὴν. Μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἐμπήκαμε στὸν πόλεμον αἰφνιδιαστικά. Ἡ ὅτι δὲν ἔγινε πᾶν ὅ,τι ἐπετρέπετο καὶ μποροῦσε νὰ γίνῃ διὰ τὸν ἀποφύγουμε.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀλβανίας τὸ Πάσχα πέρυσι, τὸ πρᾶγμα ἄρχισε νὰ φαίνεται. Ἀπὸ τὸν περασμένο Μάϊο εἶπα καθαρὰ στὸν κ. Γκράτσι ὅτι ἂν προσεβαλλόμεθα εἰς τὰ ἔθνικα κυριαρχικά μας δικαιώματα, θὰ ἀνθιστάμεθα ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων μας.

Συγχρόνως ὁμως μοῦ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν Βουδαπέστην, ἀπὸ τὰ Τίρανα, ἀπὸ παντοῦ, πληροφροῖαι ἀντίθετοι.

Εἰς τὰς 15 Αὐγούστου ἔγινε ὁ τορπιλισμὸς τῆς «Ἑλλης». Γνωρίζετε ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν διεπιστώθη ὅτι τὸ ἐγκλημα ἦτο Ἰταλικόν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπετρέψαμεν νὰ γνωσθῇ ὅτι εἴχομεν καὶ τὰς ὑλικὰς πλέον ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐγκληματίου. Συγχρόνως ὁμως διέταξα τὰ ἀντιτορπιλλικά τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὰ πλοῖα πού μετέφερον τοὺς προσκυνητὰς ἀπὸ τὴν Τήνον μετὰ τὸ ἐγκλημα, ἂν προσβληθοῦν ἀπὸ ἀεροπλάνα ἢ ὀπωσδήποτε ἄλλως νὰ κάμουν ἀμέσως χρῆσιν τῶν ὀπλων.

Θὰ σᾶς ἀποκαλύψω τώρα, ὅτι τότε διέταξα νὰ βολιοδοσκοπηθῇ καταλλήλως τὸ Βερολίνον. Μοῦ διεμνηθῆ ἕκ μέρους τοῦ Χίτλερ ἡ σύστασις νὰ ἀποφύγω οἰονδήποτε μέτρον δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν πρόκλησις. Ἐκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ μποροῦν οἱ Ἰταλοὶ νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς δυνάμενοι νὰ ἔχουν ὄχι ἀφορμὰς καὶ λόγους, ἀλλ' οὔτε εὐλογοφανὲς παράπρονον ἕκ μέρους μας, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ἀντελήφθην τί πράγματι ἐσήμαινε ἡ ὅλων ἀόριστος σύστασις τοῦ Βερολίνου. Σεῖς καλύτερον παντὸς ἄλλου γνωρίζετε ὅτι ἕκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ μὴ δώσωμεν ἀφορμὴν ἐμφανίσεως τῆς Ἰταλίας ὡς δυναμένης νὰ ἔχη οὔτε εὐλογοφανεῖς καὶ ἀφορμὰς αἰτιάσεων. Λόγω τοῦ ἐπαγγέλματός σας ἔχετε παρακολουθήσει εἰς ὅλες τῖς λεπτομέρειας τὴν ἱστορίαν τῶν ἀτελειώτων Ἰταλικῶν προκλήσεων, δημοσιογραφικῶν καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν ὑπομονὴν τὴν ὁποῖαν ἐτηρήσαμεν προσποιούμενοι ὅτι δὲν τίς καταλαβαίνουμε, περιοριζόμενοι μόνον εἰς δημοσιογραφικὰς ἀνασκευὰς τῶν Ἰταλικῶν ἐναντίον μας κατηγοριῶν.

Ὅμοιολογῶ ὅτι ἐμπρὸς εἰς τὴν φοβερὰν εὐθύνην τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τέτοιον μάλιστα πόλεμον ἔκρινα πῶς καθῆκον μου ἦτο νὰ δῶ ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προφυλάξω τὸν τόπον αὐτὸν ἔστω καὶ διὰ παντὸς τρόπου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐσυμβιβάζετο μὲ τὰ γενικώτερα συμφέροντα τοῦ Ἔθνους. Εἰς σχετικὰς βολιοδοσκοπήσεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἀξονος μοῦ ἐδόθη νὰ ἐννοήσω σαφῶς ὅτι μόνη λύσις θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μίαν ἐκουσίαν προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν «Νέαν Τάξιν». Προσχώρησις πού θὰ ἐγίνετο λίαν εὐχαρίστως δεκτὴ ἀπὸ τὸν Χίτλερ ὡς «ἔραστην τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος». Συγχρόνως ὁμως μοῦ ἐδόθη νὰ ἐννοήσω ὅτι ἡ ἔνταξις εἰς τὴν Νέαν Τάξιν προϋποθέτει προκαταρκτικὴν ἄρσιν ὅλων τῶν παλαιῶν διαφορῶν μὲ τοὺς γείτονάς μας, καὶ ναὶ μὲν αὐτὸ θὰ συνεπήγετο φυσικὰ θυσίας τινὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ αἱ θυσίαι θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ἀπολύτως «ἀσήμαντοι» ἐμπρὸς εἰς τὰ «οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα» τὰ ὁποῖα θὰ εἶχε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Νέα Τάξις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Φυσικὰ, μὲ πᾶσαν περίσκεψιν καὶ ἀνεπισημῶς, ἐπέδιωξα δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ κατατοπισθῶ συγκεκριμένως ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ θυσίαι αὐταὶ μὲ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλάς θὰ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὴν ἀτίμωσιν τῆς ἐξ ἰδίας θελήσεως προσφορᾶς τῆς νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὴν Νέαν Τάξιν. Μὲ καταφανῆ προσ-

πάθειαν άποφυγής σαφούς καθορισμού, μου έδόθη να καταλάβω ότι ή προς τους Έλληνας στοργή του Χίτλερ ήτο ή έγγύησις ότι αί θυσίαι αύται περιωρίζοντο «εις τό ελάχιστον δυνατόν». Όταν επέμεινα να κατατοπισθώ πόσον, επί τέλους, θά μπορούσε να είναι αυτό τό «ελάχιστον», τελικώς μάς έδόθη να καταλάβωμεν, ότι τουτο συνίστατο εις μερικώς ίκανοποιησεις προς την Ιταλίαν δυτικώς μέχρι Πρεβεζής, ίσως και προς την Βουλγαρίαν ανατολικώς μέχρι Δεδεαγάτς.

Δηλαδή θά έπρεπε διά ν' άποφύγωμεν τον πόλεμον να γίνωμεν έθελονταί δουλοι και να πληρώσωμεν αυτήν την τιμήν με τό άπλωμα του δεξιού χεριού της Ελλάδος προς άκρωτηριασμόν από την Ιταλίαν, και του άριστερου από την Βουλγαρίαν.

Φυσικά δέν ήτο δύσκολον να προβλέψη κανείς ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσηιν οί Άγγλοι θά έκοβαν και αυτοί τά πόδια της Ελλάδος. Και με τό δικαίόν των. Κυρίαρχοι πάντοτε της θαλάσσης δέν θά παρέλειπαν, υπερασπίζοντες πλέον τον έαυτόν των, έπειτα από μίαν τοιαύτην αυτοδούλωσιν της Ελλάδος εις τους έχθρούς των, να καταλάβουν την Κρήτην και τās άλλας νήσους μας τουλάχιστον. Τό συμπέρασμα αυτό δέν προέκυπτε μόνον από την πλέον άπλην λογικήν, αλλά και από ασφαλεις και βεβαίαις πληροφορίας εξ Αιγύπτου, καθ' ός ειχεν ήδη προμελετηθή και αντιμετωπισθή ή ένέργεια που θά έπρεπε να γίνει, ως φυσικόν επακόλουθον πάσης τυχόν έκουσίας ή άκουσίας συνεργασίας της Ελλάδος με τον Άξονα, εις τās Έλληνικās νήσους και προς παρεμπόδισιν έν (τοιαύτη) περιπτώσει της δυνατότητος διά τον Άξονα να τās χρησιμοποίηση.

Δέν δύναμαι άφ' έτέρου να μη παραδεχθώ ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσηιν τό δίκαιον δέν θά εύρίσκετο με τό μέρος της Κυβερνήσεως τών Αθηνών, και να μη άναγνωρίσω, ότι ένας λαός δικαίως θά έτάσσετο εναντίον της Κυβερνήσεως, ή όποία διά να τον προφυλάξη από τον πόλεμον θά τον κατεδίκαζε εις έθελουσίαν υποδούλωσιν μετ' έθνικου άκρωτηριασμού.

Αυτή ή δήθεν προφύλαξις θά ήτο διά την τύχην της εις τό μέλλον Έλληνικής φυλής πλέον ολεθρία και από τās χειροτέρας έστω συνεπείας όποιουδήποτε πολέμου. Τό δίκαιον λοιπόν δέν θά ήτο με τό μέρος της Κυβερνήσεως τών Αθηνών, έν ή τελευταία ενήργει κατά τās υποδείξεις του Βερολίνου, που άνέφερα. Τό δίκαιον θά ήτο με τό μέρος του Έλληνικού Λαού, ό όποίος δικαίως θά κατεδίκαζεν αυτήν, και των Άγγλων οί όποιοι, υπερασπίζοντες την ύπαρξιν των, επίσης δικαίως θά έλάμβαναν τά μέτρα που έφέροντο έχοντες μελετήσει, εισακούοντες άλλωστε τās δικαίαις αιτιάσεις τών Έλλήνων, οίαι θά προέκυπτον έν καιρώ, αν έδίδετο ή εύλογος αυτή άφορμή.

Θά έδημιουργούντο έτσι όχι δύο, όπως τό 1916, αλλά τρεις αυτήν την φοράν Ελλάδες. Πρώτη θά ήτο ή «έπίσημος τών Αθηνών», ή όποία θά ειχε φθάσει εις την πόρωσιν και τό κατάντημα, διά να άποφύγη τον πόλεμον, να δεχθί να γίνει έθελουτής δούλος πληρώνουσα μάλιστα την τιμήν αυτήν και με την συγκατάθεσίς της να αυτοακρωτηριασθή τραγικώτατα, παραδίδουσα εις την δουλείαν πληθυσμούς άμιγώς Έλληνικούς και μάλιστα δύναμαι να είπω τους Έλληνικώτερους τών Έλληνικών τοιούτους. Δευτέρα θά ήτο ή πραγματική Ελλάς. Δηλαδή ή παμψηφία της κοινής γνώμης του Έθνους, τό όποίον ποτέ δέν θά άπεδέχετο την έκουσίαν του υποδούλωσιν πληρωνομένη μάλιστα με έθνικόν άκρωτηριασμόν άφόρητον και ίσοδυναμούσαν με την όριστικήν άτίμωσιν και μελλοντικήν βεβαίαν εκμηδένισιν του Έλληνισμού ως έννοίας και όντότητος, εκμηδένισιν πρώτον ήθικήν, και δεύτερον, έν συνεχεία της ήθικής και υλικήν. Τό Έθνος ούδέποτε θά συνεχώρει εις τον Βασιλέα και την Έθνικην Κυβέρνησιν της 4ης Αυγούστου τοιαύτην πολιτικήν. Τρίτη, τέλος, θά προέκυπτε μία άκόμη Έλ-

λάς, ἡ Ἑλλάς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ παρέλειπαν νὰ δημιουργήσουν, φυσικὰ μὲ τὴν ἐπικλησιν τοῦ δημοκρατισμοῦ, οἱ δημοκρατικοὶ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν κάλυψιν τοῦ βρεττανικοῦ στόλου εἰς τὰς νήσους Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας. Ἡ τρίτη Ἑλλάς, ἡ «δημοκρατική», θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος της ὄχι μόνον τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔδιδε τὸ δικαίωμα νὰ καλύψῃ τὰς νήσους μας, καλυπτομένη καὶ ἡ ἴδια εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, ἀλλὰ θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος της καὶ τὸ Ἔθνικὸν δίκαιον. Ἡ ἠθικὴ τῆς δύναμις λοιπὸν θὰ ἀπερρόφα μοιραίως τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα, διότι θὰ διέθετεν ἡ τρίτη αὐτὴ Ἑλλάς τὴν ἀνεπιφύλακτον ἔγκρισιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἀνεπιστήμου, τῆς « Δευτέρας Ἑλλάδος », τῆς Ἐθνικῆς δημοσίας γνώμης ἐν τῇ παμπηφίᾳ τῆς.

Ἐξῆς, κύριοι, τὴν περίοδον τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ, ποῦ ἐδημιουργήθη τὸ 1916, ὅταν ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἐκείνην προέκυψαν δύο Ἑλλάδες, ἡ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἡ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν κίνδυνον ἀπὸ μίαν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος προκύπτουσαν συνετείαζ τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ὅπως ἡ διαίρεσις τοῦ 1916 προέκυψε συνετείαζ τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, μίαν νέαν διαίρεσιν μάλιστα πολὺ τραγικωτέραν, διότι ὅπως τὴν ἐσκιαγράφησα δὲν θὰ ἦτο κἄν διχασμὸς ἀλλὰ τριχοτομισμὸς, τὸν κίνδυνον αὐτὸν θεωρῶ, κύριοι, διὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ μέλλον του ἀσυγκρίτως χειρότερον ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἔστω καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶναι δυνατὸν καὶ δουλωμένη νὰ βγῇ προσωρινῶς ἡ Ἑλλάς. Λέγω, προσωρινῶς, διότι πιστεύω ἀκράδαντα, ὅτι τελικῶς ἡ νίκη θὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας.

Γιατὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν θὰ νικήσουν. Δὲν μποροῦν νὰ νικήσουν. Ὑπάρχουν πολλὰ ἐμπόδια.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀποφασισμένη νὰ μὴ προκαλέσῃ μὲν μὲ κανένα τρόπο κανένα, ἀλλὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν ὑποκύψῃ. Πρὸ παντὸς εἶναι ἀποφασισμένη νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ ἔδαφά της, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ πέσῃ. Ἡδὴ δὲ ἡ ἀπόφασίς της αὐτὴ καὶ ἡ πολιτικὴ της αὐτὴ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπρόκλητα προσεβλήθη, χάρισαν εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν Λαὸν μας τὸ πλέον ἀνεκτίμητον τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ μεγαλύτερον στοιχείον τῆς δυνάμεώς του.

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἔδωσεν εἰς τὸν Λαὸν τὴν ἀπόλυτην ψυχικὴ καὶ πανεθνικὴ ἑνωσί του.

Σήμερα ὅμως ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παράγοντες ποῦ προδικάζουν τὴν τελικὴν μας νίκη. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι ὅπως τὸ 1916 σύμμαχος τῶν Γερμανῶν, εἶναι σύμμαχος τῶν Ἀγγλῶν. Ἡ Βουλγαρία βέβαια ἐνεδρεῖ καὶ τώρα ὅπως καὶ τότε, ἀλλὰ ἐν πάσῃ περιπτώσει, αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, τοῦλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν, δὲν τολμά. Ὁ καιρὸς ὅμως δὲν δουλεύει διὰ τὸν Ἀξονα. Δουλεύει γιὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Τέλος, διὰ τὴν Γερμανίαν ἡ νίκη θὰ ἦτο ἐν πάσῃ περιπτώσει δυνατὴ μόνον μὲ κοσμοκρατορίαν.

Ἄλλ' ἡ κοσμοκρατορία διὰ τὴν Γερμανίαν κατέστη ὀριστικὰ ἀδύνατος στὴν Δουγκέρκη. Ὁ πόλεμος διὰ τὸν Ἀξονα ἔχει χαθῆ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ Ἀγγλία διεκήρυξε: « Θὰ πολεμήσωμεν ἔστω καὶ μόνον εἰς τὸ νησί μας καὶ πέραν τῶν θαλασσῶν, θὰ πολεμήσωμεν μέχρι τῆς νίκης ».

Ἄλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι δὲν πολεμοῦμεν μόνον διὰ τὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δόξαν.

Δὲν ξέρω ἂν κανεὶς ἀντιβενιζελικὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι πάντοτε καὶ ἀδιάλλακτος.

(—Εἶμαι ἐγώ, κύριε Πρόεδρε, ἀπήντησεν εἰς ἀπὸ τοὺς συναδέλφους ποῦ παρίσταντο, γνωστότατος παλαιάμαχος, πάντοτε ἀσυμφιλίωτος καὶ ἀδιάλλακτος ἀνεκάθεν ἀρθρογράφος τοῦ «ἀντιβενιζελικοῦ στρατοπέδου»)¹.

1. Ὁ Νικ. Κρανωτάκης.

Λοιπὸν ἀκοῦστε γιὰ τὰ συνεννοηθῶμε. Ἐγώ, κύριοι, ὅπως ἐπαρκῶς σᾶς ἐξηγήσα, ἐτήρησα μέχρι σήμερον τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή τὴν πολιτικὴν τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητας. Ἐκανα τὸ πᾶν διὰ τὰ κρατήσω τὴν Ἑλλάδα μακρὰν τῆς συγκρούσεως τῶν μεγάλων κολοσσῶν.

Ἦδη, μετὰ τὴν ἀδικὸν ἐπίθεσιν τῆς Ἰταλίας, ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθῶ εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀειμνήστου Βενιζέλου. Διότι εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ συνταυτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν τύχην τῆς Δυνάμεως, διὰ τὴν ὁποῖαν ἡ θάλασσα εἶναι ἀνεκάθεν ὅπως εἶναι καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅχι τὸ ἐμπόδιον ποῦ χωρίζει ἀλλὰ ἡ ὑγρὰ λεωφόρος ποῦ συνδέει. Βέβαια εἰς τὴν ἱστορίαν μας τὴν νεωτέραν δὲν εἶχαμε μόνον εὐγνωμοσύνης λόγους καὶ ἀφορμὰς διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ἄλλως τε ἡ μεταπολεμικὴ πολιτικὴ τῶν τελευταίων ἰδίως ἐτῶν εἶναι πολιτικὴ μεγίστων καὶ ἱστορικῶν Ἀγγλικῶν εὐθυνῶν. Ἀλλὰ τὰς εὐθύναις τῆς τὰς ἀποδίδει ἡ Ἀγγλία σήμερον μετὰ τὴν ὑπερήφανον ἀποφασιστικότητά λαοῦ μεγάλου, σώζοντος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ φυσικὴ φίλη καὶ ἐπανελημμένως ἐδείχθη προστάτρια, ἐνίοτε δὲ ἡ μόνη προστάτρια. Ἡ νίκη θὰ εἶναι καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ τὰ εἶναι δική της. Θὰ εἶναι νίκη τοῦ Ἀγγλοσαξονικοῦ κόσμου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἡ Γερμανία, ἀφοῦ ἕως τώρα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι καταδικασμένη νὰ συντριβῇ. Διότι ἀπὸ τώρα καὶ πλέον ὁ ὀρίζων δὲν πρέπει νὰ θεωρηταί διὰ τὸν Ἄξονα ἀνεφελος οὔτε πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἡ Ἀνατολή εἶναι πάντοτε μυστηριώδης. Πάντοτε ἦτο, ἀλλὰ σήμερον ὑπὲρ ποτὲ εἶναι γεμάτη ἀπρόοπτα καὶ μυστήρια. Τελικῶς λοιπὸν θὰ νικήσωμεν. Καὶ θέλω, φεύγοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσαν αὐτὴν, νὰ πάρете μαζί σας ὅλην τὴν δική μου ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι θὰ νικήσωμεν. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ὅτι ἐπισημότερον διεκήρυξα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν: Ἡ Ἑλλάς δὲν πολεμᾷ διὰ τὴν νίκην. Πολεμᾷ διὰ τὴν Δόξαν. Καὶ διὰ τὴν τιμὴν της. Ἐχει ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν της νὰ μείνῃ ἀξία τῆς ἱστορίας της.

Ἡ Ἰταλία εἶναι μεγάλη δύναμις, ὅταν δὲ προχθὲς ἔγινεν ἡ πρώτη ἀεροπορικὴ ἐπιδρομή, ὁμολογῶ ὅτι με ἐκπληξιν ἤκουσα, εἰς σχετικὴν ἐρώτησίν μου, τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὰ ἐπιδραμόντα ἀεροπλάνα ἦσαν μόνον Ἰταλικά. Αὐτὸ φθάνει νὰ σᾶς δώσῃ νὰ καταλάβετε με ποιῆς ἰδέας μπῆκα στὸν πόλεμον.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν στιγμὲς κατὰ τις ὁποῖες ἕνας λαὸς ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ μείνῃ μεγάλος, νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ πολεμήσῃ ἔστω καὶ χωρὶς καμὴν ἐλπίδα νίκης. Μόνον διότι π ρ ε π ε ι. Γνωρίζω ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῆ ἄλλο τι αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Διότι εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν φυσικὴν εὐθυκρίσιαν καὶ ὑπερηφάνειαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδόθη εὐκαιρία νὰ θολωθῆ ἡ κρίσις του δι' ἀγοραίων θορύβων καὶ παραπλανητικῶν ἐκστρατειῶν. Ἐκάμαμε ὅτι ἦτο δυνατόν, διὰ τὰ νὰ μὴ ἔχωμεν τὸ παραμικρὸν ἀδικον. Καὶ θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἰδίαν τακτικὴν μέχρι τέλους. Σᾶς ἔχω στὸ τραπέζι μερικὰ ἔγγραφα. Εἶναι ὅλαι αἱ ἀποδείξεις τῆς Ἰταλικῆς ἐνέδρας, ἐκ προμελέτης. Ὅταν τελειώσω, μπορεῖτε νὰ τὰ δῆτε. Περιττὸν νὰ πάρете σημειώσεις. Συντομώτατα θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὴν Λευκὴν Βίβλον, ἡ ὁποία διέταξα νὰ ἐκδοθῆ τὸ ταχύτερον.

Δὲν σᾶς κρύβω, κύριοι, ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Μᾶς περιμένουν μάλιστα δοκιμασίαι μεγάλαι. Διὰ τὰ νὰ μὴ δώσω εὐκαιρίαν πρὸς τὴν ἐπιζητούμενην διὰ παντὸς τρόπον ἀφορμὴν κατασυκοφαντήσεώς μας, εὐρέθην ὑποχρεωμένους νὰ πάρω μίαν ἀπόφασιν ἐξόχως σοβαράν. Νὰ μὴ κάνω τὴν ἐπιστράτευσιν, ὅταν πρὸ καιροῦ τὴν ἐζήτησε καὶ ἐξακολουθήσῃ ἐπανελημμένως νὰ μοῦ τὴν ζητᾷ τὸ Ἐπιτελεῖον.

Ὁ Ἰταλικὸς ὄγκος λοιπὸν εὐρήκεν ἀπέναντί του δυνάμεις πολὺ ἀσθενεῖς, τούλάχιστον διὰ τὴν κρούσιν τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ὁ ρόλος σας εἶναι σήμερον μεγάλος

καὶ ἐπισημότητος. Μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν γίνῃ. Διότι ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ φανῆτε ἄξιοι τοῦ λαοῦ σας καὶ τοῦ καθήκοντός σας, τὸ ὁποῖον εἶναι νὰ συντηρήσετε τὴν ἱερῆ φλόγα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, νὰ βοηθήσητε τὸν μαχόμενον στρατόν, νὰ ὑπάρξητε συνεργάται τῆς Κυβερνήσεως, ὅ,τι καὶ ἂν αἰσθάνεσθε δι' αὐτήν. Πρέπει νὰ πιστεύσητε σεῖς γιὰ νὰ μπορέσητε νὰ μεταδώσητε τὴν πίστιν εἰς τὸ κοινόν σας, μολοντί αὐτὴν τὴν φορὰν ἔχομεν ὅλοι μας νὰ πάρωμεν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἀπὸ τὸ ἀπερίγραφτον θάρρος του, καὶ ὄχι νὰ τοῦ δώσωμεν.

Θέλω ἀκόμη νὰ σᾶς εἶπω κάτι. Ζέρω μὲ βεβαιότητα ὅτι ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν δοκιμασίαν ἢ Ἑλλάς θὰ ὑποφέρῃ. Ζέρω ὅμως ἐπίσης μὲ βεβαιότητα ὅτι τελικῶς θὰ ἐξέλθῃ ὄχι μόνον ἔνδοξος, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερη. Θὰ προσέξατε τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Τσώρτσιλ τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη σήμερον εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἀνακοινωθὲν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Λοιπὸν ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς τονίσω τοῦτο: Ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ δὲν βλέπουν γραπτὴν τὴν ἐπιβεβαίωσιν ἀγράφου συμφωνίας διὰ τὰ Δωδεκάνησα, δὲν ξέρουσι νὰ διαβάζουν μέσα ἀπὸ τὶς γραμμές. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Τὰ Δωδεκάνησα προδικάζουν...»

31 Ὀκτωβρίου, Πέμπτη — 4ῃ ἡμέρα

Ἐλπίδες.— Ἀλλὰ ἂν ἡ προχώρησις εἰς Ἡπειρον εἶναι ταχεῖα; Τότε Ἰωάννινα!— Σφίγγεται ἡ ψυχὴ μου.— Σικηνὴ πάλι μὲ τὴν Λουλοῦ. Ἦθελε νὰ ἀπαλλάξῃ ὠρισμένα πρόσωπα τῆς Νεολαίας. Τὰ εἶχε ἀνάγκη ἢ Νεολαία. Ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνει, δὲν καταλαβαίνει! Καὶ ὅμως τὴν ἀγαπῶ τόσο πολὺ! Πῶς ὑποφέρω.— Ζήτημα Κοτζιᾶ. Διαψεύσεις του.— Ἄλλο μὲ Μαυρουδῆ — διὰ νὰ ἀφήσῃ τοὺς Γερμανοὺς προπαγανδιστὰς νὰ φύγουν ἀπὸ τώρα! Ἐγκαίρως. Αἰσθάνομαι ὅτι μὲ μισεῖ. Ἀλλὰ δὲν τολμᾷ.

1. Μὲ τὰ ἀποσιωπητικὰ αὐτὰ τελειώνει τὸ ἀποστενογραφημένον κείμενον ποῦ βρέθηκε στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ Τσώρτσιλ, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Ἰ. Μεταξᾶς, εἶναι τὸ ἐξῆς:

A. E. Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννην Μεταξᾶν

28. 10. 1940

Ἡ Ἰταλία εὔρε τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἐκφοβισμοῦ ἀνωφελεῖς ἐναντι τοῦ ἡρέμου θάρρους σας. Κατέφυγεν ἐπομένως εἰς ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Πατρίδος σας, ἀναζητοῦσα εἰς ἀστηρίκτους κατηγορίας δικαιολογίαν τῆς αἰσχροῦς της ἐπιθέσεως.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, ὑπὸ τὴν ἀξίαν ἐμπιστοσύνης ἡγεσίαν σας, ἀντιμετώπισε τοὺς κινδύνους καὶ τὰς προκλήσεις τῶν τελευταίων μηνῶν, κατέκτησε τὸν θαυμασμόν τοῦ Βρετανικοῦ Λαοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ αὐταὶ ἀρεταὶ θὰ ἐνισχύσουν τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν τῆς δοκιμασίας.

Θὰ σᾶς παράσχωμεν ὅλην τὴν δυνατὴν βοήθειαν μαχόμενοι ἐναντίον κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ θὰ μοιρασθῶμεν τὴν κοινὴν Νίκην.

Οὐτίνστων Τσώρτσιλ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ Ι. ΜΕΤΑΞΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΣ
 ΚΑΙ ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΑΣ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ
 (ΕΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ ΜΕΓ. ΒΡΕΤΤΑΝΙΑΣ) ΕΙΣ ΤΑΣ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1940.

Κύριοι,

Έχω λογοκρισάν και ήμπορώ νά σᾶς υποχρεώσω νά γράφετε μόνον ὅτι θέλω. Αὐτήν τήν ὥραν ὅμως δέν θέλω μόνον τήν πέννα σας. Θέλω και τήν ψυχὴν σας. Γι' αὐτό σᾶς ἐκάλεσα σήμερα γιά νά σᾶς μιλήσω μέ χαρτιά ἀνοιχτά. Θά σᾶς εἰπῶ τά πάντα. Θά σᾶς εἰπῶ ἀκόμη και τά μεγάλα μου πολιτικά μυστικά. Θέλω νά ξέρετε και σεῖς ὅλα τά σχετικὰ μέ τήν ἐθνικήν μας περιπέτειαν ὥστε νά γράφετε, ὄχι συμμορφούμενου πρὸς τὰς ὁδηγίας μου, ἀλλά ἐμπνεόμενοι εἰς τήν προσωπικήν σας πίστιν ἀπὸ τήν γνῶσιν τῶν πραγμάτων.

Σᾶς ἀπαγορεύω νά ἀνακοινώσητε σχετικά τὸ παραμικρὸν σ' ὁποιονδήποτε. Ἀπολύτως και γιά οἰονδήποτε λόγον. Κάθε παράβασις αὐτῆς τῆς ἐντολῆς μου θά ἔχη διά τὸν ὑπεύθυνον - και νά εἴσθε βέβαιοι ὅτι θά εὐρεθῆ ὁ ὑπεύθυνος - τὰς συνεπείας τῆς ὁποίας πρέπει νά ἔχη σέ πόλεμω ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ Ἔθνους, ἢ προδοσία ἑνὸς μεγάλου μυστικοῦ, ἔστω και αὐτό ἂν ἔγινε ἀπὸ ἀφέλεια, και χωρὶς τήν παραμικρὴ κακὴ πρόθεσιν. Φυσικῶς ἔχω τὸ λόγο σας

Μὴ νομίζετε ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ ΟΧΙ πάρθηκε ἔτσι, σέ μιὰ στιγμή. Μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἐμπήκαμε στὸ πόλεμο αἰφνιδιαστικῶς. Ἡ ὅτι δέν ἔγινε πᾶν ὅτι ἐπετρέπετο και μποροῦσε νά γίνῃ διά νά τὸν ἀποφύγωμε.

Ἀπὸ τήν ἐποχὴν τῆς καταλήψεως τῆς Ἀλβανίας, τὸ Πάσχα πέρυσι, ἐτὸ πρᾶγμα ἄρχισε νά φαίνεται. Ἀπὸ τὸν περασμένο Μάιο εἶπα καθαρά στὸν κ. Γκράτσι ὅτι ἂν προσεβαλλόμεθα εἰς τὰ ἐθνικὰ κυριαρχικά μας δικαιώματα, θά ἀνθιστάμεθα ἀντί πάσης θυσίας και δι' ὅλων τῶν μέσων μας.

...//...

Συγχρόνως όμως μου ήρχοντο από την Ρώμη, από την Βουδαπέστη, από τα Τίρανα, από παντού πληροφορίες αντίθετοι.

Είς τας 15 Αύγουστου έγινε ο τορπιλισμός της "ΕΛΛΗΣ". Γνωρίζεται ότι από την πρώτη στιγμή διεπιστώθη ότι το έγκλημα ήτο 'Ιταλικόν. Έν τούτοις δεν επέτρέψαμεν να γνωσθή ότι είχομεν και τας ύλικάς πλεον αποδείξεις περί της έθνικότητας του έγκληματιού. Συγχρόνως όμως διέταξα τὰ αντιτορπιλικά τὰ όποια συνόδευαν τὰ πλοία που μετέφερον τους προσκηνητάς από την Τήνον μετά το έγκλημα αν προσβληθούν από αεροπλάνα ή όπωσδήποτε άλλως να κάμουν άμέσως χρήσιν των όπλων των.

Θα σας αποκαλύψω τώρα, ότι τότε διέταξα να βολιδοσκοπηθή καταληώς το Βερολίνον. Μου διεμνηήθη εκ μέρους του Χίτλερ, η σύστασις να αποφύγω οίονδήποτε μέτρον δυνάμενον να θεωρηθή από την 'Ιταλίαν προκλησις. Έκαμα το παν δια να μη μπορούν οι 'Ιταλοι να εμφανισθουν ως δυνάμενοι να έχουν ^{υχι} άφορμάς εύλόγους, αλλ' ουτε εύλογοφανές παράπονον εκ μέρους μας, αν και από την πρώτη στιγμήν άντελήφθην τι πράγματι ασήμαινεν ή όλως άδριςτος σύστασις του Βερολίνου. Σεΐς καλύτερον παντός άλλου γνωρίζετε ότι έκαμα το παν δια να μη δώσωμεν άφορμήν εμφάνσεως της 'Ιταλίας ως δυναμένης να έχη ουτε εύλογοφανείς καν άφορμάς αιτιάσεων. Δόγω του επαγγέλματός σας έχετε παρακολουθήσει εις όλες τις λεπτομέρειας την ιστορίαν των άτελειώτων 'Ιταλικών προκλήσεων δημοσιογραφικών και άλλων, αλλά και την χριστιανικήν υπομονήν την όποίαν έτηρήσαμεν προποιούμενοι ότι δεν τις καταλαβαίνουμαι, περιοριζόμενοι μόνον σε δημοσιογραφικάς άνασκευάς των 'Ιταλικών ένα ντίον μας κατηγοριών.

Ομολογώ ότι εμπρός εις την φοβεράν εθύνην της άναμίξεως της Ελλάδος εις τέτοιον μάλιστα πόλεμον, έκρινα πως καθήκον μου ήτο να δω εάν θα ήτο δυνατόν να προφυλάξω τον τόπον από αυτόν

..//..

ἔστω καὶ διὰ παντός τρόπου, ὁ ὁποῖος ὅμως θά συμβιβάζεται μετὰ τὰ γενικώτερα συμφέροντα τοῦ "Ἐθνους. Εἰς σχετικές βολιδοσκοπήσεις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ "Ἄξοντος μου ἐδόθη νὰ ἐννοήσω σαφῶς ὅτι μόνη λύσις θά μπορούσε νὰ εἶναι μίαν ἐκουσίαν προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν "Νέαν Τάξιν". Προσχώρησις ποῦ θά ἐγένετο λίαν εὐχαρίστως δεκτὴ ἀπὸ τὸν Χίτλερ ὡς "ἔραστήν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος". Συγχρόνως ὅμως μου ἐδόθη νὰ ἐννοήσω, ὅτι ἡ ἔνταξις εἰς τὴν Νέαν Τάξιν προϋποθέτει προκαταρκτικὴν ἄρσιν ὅλων τῶν παλαιῶν διαφορῶν μετὰ τοὺς γείτονάς μας, καὶ ναί μεν αὐτὸ θά συνεπήγετο φυσικὰ θυσίας τινὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ αἱ θυσίαι θά ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ἀπολύτως "ἀσήμαντοι" ἔμπρὸς εἰς τὰ "οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα" τὰ ὅποια θά εἶχεν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Νέα Τάξις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Φυσικὰ, μετὰ πᾶσαν περίσκεψιν καὶ ἀνεπισημῶς ἐπεδίωξα δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ κατατοπισθῶ συγκεκριμένως ποῦθαι θά ἦσαν αἱ θυσίαι αὗται, μετὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλάς θά ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὴν ἀτίμωσιν τῆς ἐξ ἰδίας θελήσεως προσφορᾶς τῆς, νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὴν Νέαν Τάξιν. Μετὰ καταφανῆ προσπάθειαν ἀποφυγῆς σαφοῦς καθορισμοῦ, μου ἐδόθη νὰ καταλάβω ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Ἕλληνας στοργὴ τοῦ Χίτλερ ἦτο ἡ ἐγγύησις ὅτι αἱ θυσίαι αὗται θά περιορίζοντο "εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατόν". Ὅταν ἐπέμεινα νὰ κατατοπισθῶ πόσον, ἐπὶ τέλους θά μπορούσε νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ "ἐλάχιστον" τελικῶς, μᾶς ἐδόθη νὰ καταλάβωμεν, ὅτι τοῦτο συνίστατο εἰς μερικὰς ἱκανοποιήσεις πρὸς τὴν Ἰταλίαν δυτικῶς μέχρι Πρεβέζης, ὡς καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἄνατολικῶς μέχρι Δεδέαγάτς.

Δηλαδή θά ἔπρεπεν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον, νὰ γίνωμεν ἐθελονταὶ δοῦλοι καὶ νὰ πληρώσωμεν αὐτὴν τὴν τιμὴν.....(?) μετὰ τὸ ἄπλωμα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀκρωτηριασμόν ἀπὸ τὴν

Ίταλιαν, καὶ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς ἀκρωτηριασμὸν ἀπὸ τῆν Βουλγαρίαν. Φυσικὰ δὲν ἦτο δύσκολον νὰ προβλέψῃ κανεὶς ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην περιπτώσιν οἱ Ἄγγλοι θὰ ἔκοβαν καὶ αὐτοὶ τὰ πόδια τῆς Ἑλλάδος. Καὶ μὲ τὸ δίκαιόν των. Κυβερᾶρχοι πάντοτε τῆς θαλάσσης δὲν θὰ παρέλειπαν, ὑπερασπίζοντες πλεον τὸν ἑαυτὸν των, ἔπειτα ἀπὸ μίαν τοιαύτην αὐτοδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς ἐχθρούς των νὰ καταλάβουν τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας νήσους μας τουλάχιστον. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ δὲν προέκυπτεν μόνον ἀπὸ τῆν πλεον ἀπλήν λογικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίας πληροφορίας ἐξ Αἰγύπτου, καθ' ἃς εἶχεν ἤδη προμελετηθῆ καὶ ἀντιμετωπισθῆ ἡ ἐνέργεια ποῦ θὰ ἔπρεπεν νὰ γίνῃ ὡς φυσικὸν ἐπακόλουθον πάσης τύχον ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας συνεργασίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν Ἄξονα, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ πρὸς παρεμπόδισιν ἐν περιπτώσει τῆς δυνατότητος διὰ τὸν ἄξονα νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ.

Δὲν δύναμαι ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ παραδεχθῶ ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην περιπτώσιν τὸ δίκαιον δὲν θὰ εὔρισκετο μὲ τὸ μέρος τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσω, ὅτι ὅταν ἓνας λαὸς, ὅπως ὁ Ἀγγλικὸς ἀμύνεται διὰ τὴν ζωὴν του, θὰ ἦτο πλήρως δικαιολογημένος νὰ κἀκῆ τὰ ἀνωτέρω. Ἀλλὰ τότε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δικαίως θὰ ἐτάσσετο ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως ἡ ὅποια διὰ νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν πόλεμον θὰ τὸν κατεδίκαζε εἰς ἐθελουστᾶν ὑποδούλωσιν μετ' ἐθνικοῦ ἀκρωτηριασμοῦ.

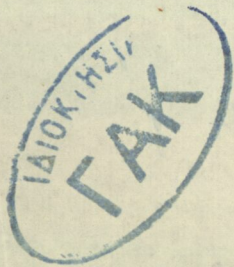
Αὐτὴ ἡ δὴθεν προφύλαξις θὰ ἦτο διὰ τὴν τύχην τῆς εἰς τὸ μέλλον Ἑλληνικῆς φυλῆς, πλεον ὀλεθρῆ καὶ ἀπὸ τὰς χειροτέρας ἔστω συνέπειας ὁποιοῦδήποτε πολέμου. Τὸ δίκαιον λοιπόν, δὲν θὰ ἦτο μὲ τὸ μέρος τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐάν ἡ τελευταία ἐνήργει κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Βερολίνου, ποῦ ἀνέφερα. Τὸ δίκαιον θὰ ἦτο μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος δικαίως θὰ κατεδίκαζεν αὐτήν,

καὶ τῶν Ἀγγλων οἱ ὅποιοι ὑπερασπίζοντες τὴν ὑπαρξίν των, ἐπίσης δι-
καίως θὰ ἐλάμβανον τὰ μέτρα πού ἐφέροντο ἔχοντες μελετήσει εἰσα-
κούοντες ἄλλωστε τὰς δικαίας αἰτιώσεις τῶν Ἑλλήνων, οἳ θὰ προ-
έκυπτον ἐν καιρῷ, ἂν ἐδίδετο ἡ εὐλογος αὕτη ἀφορμή.

Θὰ ἐδημιουργοῦντο ἔτσι ὅσι δύο, ὅπως τὸ 1916, ἀλλὰ τρεῖς αὐ-
τὴν τὴν φοράν Ἑλλάδες. Πρώτη θὰ ἦτο ἡ ἑπίσημος τῶν Ἀθηναίων ἡ ὅπο-
α θὰ εἶχε φθάσει εἰς τὴν πύρωσιν καὶ τὸ κατάντημα διὰ τὴν ἀποφύγη
τὸν πόλεμον, νὰ δεχθῆ νὰ γίνῃ ἐθελοντῆς δοῦλος πληρώνουσα μάλιστα
τὴν τιμὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὴν σθγκατάθειν της νὰ αὐτοακροτηριασθῆ
τραγικιώτατα, παραδίδουσα εἰς τὴν δουλείαν πληθυσμούς ἀμιγῶς Ἑλλη-
νικούς καὶ μάλιστα δύναμαι νὰ εἶπω τοὺς Ἑλληνικωτέρους τῶν Ἑλλη-
νικῶν τοιούτους. Δευτέρα θὰ ἦτο ἡ πραγματικὴ Ἑλλάς. Δηλαδή ἡ
παμφηφία τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ ἔθνους, τὸ ὅποῖον ποτέ δέν θὰ ὑπο-
δέχεται τὴν ἐκουσίαν του ὑποδούλων πληρωνομένην μάλιστα μὲ ἐθνικὸν
ἀκρωτηριασμὸν ἀφόρητον καὶ ἰσοδυναμοῦσαν μὲ ὀριστικὴν ἀτίμωσιν καὶ
μελλοντικὴν βεβαίαν ἐκμηδένησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ἐννοίας καὶ
ὄντοῦτος, ἐκμηδένησιν πρῶτον ἠθικὴν, καὶ δεύτερον, ἐν συνεχείᾳ τῆς
ἠθικῆς, καὶ ὕλικήν.

Τὸ ἔθνος οὐδέποτε θὰ συνεχῶρει εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Ἐθνι-
κὴν Κυβέρνησιν τῆς 4ης Αὐγούστου, τοιαύτην πολιτικὴν. Τρίτη, τέλος
θὰ προέκυπτεν μὴ ἀκόμη Ἑλλάς, ἡ Ἑλλάς τὴν ὅποῖαν δέν θὰ παρέλιπα
νὰ δημιουργήσουν, φυσικὰ μὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ δημοκρατισμοῦ, οἱ δημο-
κρατικοὶ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν κάλυψιν τοῦ Βρεττανικοῦ στόλου εἰς τὰς νή-
σους, Κρήτην, καὶ τὰς ἄλλας. Ἡ τρίτη αὕτη Ἑλλάς, ἡ "Δημοκρατικὴ"
θὰ εἶχε μὲ τὸ μέρος της ὄχι μόνον τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν τῆς
Ἀγγλίας εἰς τὴν ὅποῖαν θὰ ἔδιδε τὸ δικαίωμα νὰ καλύψῃ τὰς νήσους
μας, καλυπτομένη καὶ ἡ ἰδία εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, ἀλλὰ θὰ εἶχε
μὲ τὸ μέρος της καὶ τὸ ἔθνικόν δικαίον. Ἡ ἠθικὴ της δύναμις λοι-
πὸν θὰ ἀπερρόφα μοιραίως τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα, διότι θὰ διέθετεν

η τρίτη αυτή 'Ελλάς, τήν ανεπιφύλακτον ἔγκρισιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἀνεπισημοῦ, τῆς "δευτέρας" 'Ελλάδος, τῆς 'Εθνικῆς δημοσίας γνώμης ἐν τῇ παμφηφία της.

"Ἐξῆσα κύριοι, τήν περίοδον τοῦ 'Εθνικοῦ Διχασμοῦ, ποῦ ἐδημιουργήθη τό 1916, ὅταν ἀπό τήν κατάστασιν ἐκείνην προέκυψαν δύο 'Ελλάδες ἢ τῶν 'Αθηνῶν, καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Τόν κίνδυνον ἀπό μίαν νέαν διαίρεσιν τῆς 'Ελλάδος προκύπτουσαν συνεπελά τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ὅπως ἡ διαίρεσις τοῦ 1916 προέκυψε συνεπελά τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου, μίαν νέαν διαίρεσιν μάλιστα πολύ τραγικωτέραν, διότι ὅπως τήν ἐσκιαγράφησα δέν θά εἶναι κἄν διχασμός ἀλλά τριχοτομισμός.

Τόν κίνδυνον αὐτόν τόν θεωρῶ κύριοι διά τό "Ἔθνος καὶ τό μέλλον του ἀσυγκρίτως χειρότερον ἀπό τόν πόλεμον, ἔστω καὶ αὐτόν τόν πόλεμον, ἀπό τόν ὁποῖον εἶναι δυνατόν καὶ δουλωμένη ἀκόμη θά βγῆ προσωρινῶς ἡ 'Ελλάς. Λέγω προσωρινῶς, διότι πιστεύω ἀκραδαντα, ὅτι τελικῶς ἡ νίκη θά εἶναι μέ τό μέρος μας.

- Γιατί οἱ Γερμανοί δέν θά νικήσουν. Δέν μπορεῖ νά νικήσουν.

Υπάρχουν πολλὰ ἐμπόδια.

- Ἡ 'Ελλάς εἶναι ἀποφασισμένη νά μήν προκαλέσῃ μέν, μέ κανένα τρόπο κανένα ἀλλά καὶ μέ κανένα τρόπο νά μήν ὑποκύψῃ. Πρὸ παντός εἶναι ἀποφασισμένη νά ὑπερασπίσῃ τὰ ἐδάφη της, ἔστω καὶ ἂν προκίεται νά πέσῃ. Ἡδη δέ, ἡ ἀπόφασίς της αὐτή καὶ ἡ πολιτικὴ της, ^{αὐτῆς} χάρις εἰς τήν ὅποσαν ἀπρόκλητα προσεβλήθη, χάρισαν στόν τόπον καὶ στόν λαόν μας τό πλέον ἀνεκτίμητον τῶν ἀγαθῶν καὶ τό μεγαλύτερον στοιχεῖον τῆς δυνάμεως του: αὐτή ἡ πολιτικὴ ἔδωσαν εἰς τόν λαόν τήν ἀπύλυτην ψυχική, καὶ πανεθνική ἔνωσιν του.

Σήμερα ὅμως ἐπὶ πλέον υπάρχουν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παράγοντες ποῦ προδικάζουν τήν τελική μας νίκη. Ἡ Τουρκία δέν εἶναι ὅπως τό 1916 σύμμαχος τῶν Γερμανῶν, εἶναι σύμμαχος τῶν "Αγγλων". Ἡ Βουλγαρία

ρία βέβαια ένεδρεύει και τώρα όπως και τότε, άλλ' έν πάση περιπτώσει
αύτην τήν έποχήν τουλάχιστον προς τό παρόν δέν τολμά. 'Ο καιρός όμως
δέν δουλεύει για τόν άξονα. Δουλεύει για τούς αντιπάλους του.
Τέλος διά τήν Γερμανίαν ή νίκη θά ήτο έν πάση περιπτώσει δυνατό
μόνον μέ κοσμοκρατορίαν.

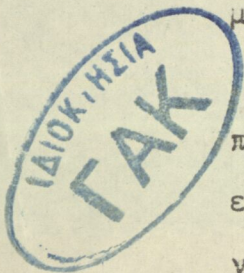
'Αλλ' ή κοσμοκρατορία διά τήν Γερμανίαν κατέστη όριστικά αδύνατος
στή Δουνιέρικη. 'Ο πόλεμος διά τόν άξονα έχει χαθή, από τήν στιγμήν
πού ή 'Αγγλία διεκήρυξε: "Θά πολεμήσωμεν έστω και μόνον εις τό νη-
σί μας και πέραν των θαλασσών, θά πολεμήσωμεν μέχρι της νίκης".

'Αλλά επί πλέον και ήμεις οί Έλληνες πρέπει νά γνωρίζομεν ότι
δέν πολεμούμεν μόνον διά τήν νίκην, αλλά και διά τήν δόξαν.

Δέν ξέρω αν κανείς αντιβενιζελικός από σας είναι πάντοτε και
αδιάλακτος.

(-Είμαι εγώ, κύριε Πρόεδρε, άπήνητησεν εις από τούς συναδέλφους
πού παρίστασντο γνωστότατος και παλαίμαχος πάντοτε άσυμφιλίωτος και
αδιάμακτος άνέκαθεν άρθρογράφος του "αντιβενιζελικού στρατοπέδου")
Λοιπόν άκουστε για νά συνεννοηθούμε. 'Εγώ κύριοι όπως έπαρκώς σας
έξηγησα έτήρησα μέχρι σήμερα τήν πολιτικήν του άειμνήστου Βασιλέως
Κωνσταντίνου δηλαδή τήν πολιτικήν της άυστηρής ουδέτερότητας. "Είκα
μα τό πᾶν διά νά κρατήσω τήν Ελλάδα μακράν της συγκρούσεως των
μεγάλων κολοσσών.

"Ήδη μετά τήν άδικον επίθεσιν της 'Ιταλίας, ή πολιτική τήν ό-
ποσαν ακολουθώ είναι ή πολιτική του άειμνήστου Βενιζέλου. Διότι
είναι ή πολιτική του συνταυτισμού της 'Ελλάδος μέ τήν τύχην της δυ-
νάμεως, διά τήν όποσαν ή θάλασσα είναι άνέκαθεν όπως είναι και
διά τήν Ελλάδα, όχι τό έμπόδιον που χωρίζει αλλά ή ύγρά λεωφόρος
πού συνδέει. Βέβαια εις τήν ιστορίαν μας τήν νεωτέρα δέν είχαμεν
μόνον εύγνωμοσύνης λόγους και άφορμάς διά τήν 'Αγγλίαν, της όποίας

ἄλλως τε ἢ μεταπολεμική, πολιτική τῶν τελευταίων ἰδίως ἐτῶν εἶναι πολιτική μεγίστων καὶ ἱστορικῶν Ἀγγλικῶν εὐθυνῶν. Ἀλλὰ τὰς εὐθύνας τῆς αὐτᾶς ἢ Ἀγγλίας τὰς ἀποδίδει σήμερον μὲ τὴν ὑπερήφανον ἀποφασιστικότητα λαοῦ μεγάλου, σῶζοντος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ Ἀγγλία εἶναι ἡ φυσικὴ φίλη καὶ ἐπανελλημμένως ἐδελεχθῆ προστάτρια, ἐνίοτε δὲ ἡ μόνη προστάτρια ἢ νίκη θὰ εἶναι καὶ δὲν μπορεῖ παρά νὰ εἶναι, δική της. Θὰ εἶναι νίκη τοῦ Ἀγγλοσαξωνικοῦ κόσμου, ἀπέναντι τοῦ ὀποιοῦ ἢ Γερμανία, ἢ ὀποια ἄφου ἕως τώρα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι καταδικασμένη νὰ συντριβῆ. Διότι ἀπὸ τώρα καὶ πέρα ὁ ὀρίζων δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται διὰ τὸν ἄξονα ἀνέφελος οὔτε πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἡ Ἀνατολή εἶναι πάντοτε μυστηριώδης. Πάντοτε ἦτο ἄλλὰ σήμερον εἰπέρ ποτε εἶναι γεμάτη ἀπρόοπτα καὶ μυστήρια. Τελικῶς λοιπὸν θὰ νικήσωμεν. Καὶ θέλω φεύγοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσαν αὐτὴν νὰ πάρετε μαζί σας ὅλην τὴν δική μου ἀπόλυτη βεβαιότητα, ὅτι θὰ νικήσωμεν. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ὅ,τι ἐπισημότερον διεκήρυξα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν. Ἡ Ἑλλάς δὲν πολεμᾷ διὰ τὴν νίκην. Πολεμᾷ διὰ τὴν Δόξαν. Καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς. Ἔχει ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς νὰ μένῃ ἀθάλα τῆς ἱστορίας τῆς.

Ἡ Ἰταλία εἶναι μεγάλη δύναμις, ὅταν δὲ προχθὲς ἔγινεν ἡ πρώτη ἀεροπορικὴ ἐπιδρομή, ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἔκπληξιν ἤκουσα εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν μου, τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὰ ἐπιδραμόντα ἀεροπλάνα ἦσαν μόνον Ἰταλικά. Αὐτὸ φθάνει νὰ σᾶς δώσῃ νὰ καταλάβετε μὲ ποιῆς ἰδέες μπῆκα στὸ πόλεμο.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν στιγμῆς κατὰ τίς ὀποιες ἓνας λαὸς ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ μένῃ μεγάλος, νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ πολεμήσῃ ἔστω καὶ χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα νίκης. Μόνον διότι πρέπει. Γνωρίζω ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ δεχθῆ ἄλλοντι αὐτὴν τὴν στιγμὴν.

Διότι είναι ελεύθερος και άπερλοπαστος εις τήν φρικκήν εύθυκρισίαν και ύπερηφάνειαν, έφ' όσον δέν έδδθη εύκαιρία νά θολωθῆ ή κρίσις του δι' άγοραίων θορύβων και παραπλανητικῶν έκστρατειῶν. Έκείμαμε ό,τι ήτο δυνατόν διά νά μή έχομεν τό παραμικρόν άδικιον. Καί θα έξακολουθήσωμεν τήν ίδίαν τακτικήν μέχρι τέλους. Σας έξω στό τραπέζι μερικά έγγραφα. Είναι όλαί άποδείξεις της 'Ιταλικῆς ένέδρας, έκ προμελέτης. Όταν τελειώσω μπορείτε νά τά δῆτε. Περιττόν νά πάρετε σημειώσεις. Συντομώτατα θα δημοσιευθοῦν εις τήν λευκήν βίβλον, ή οποία διέταξα νά έκδοθῆ τό ταχύτερον.

Δέν σας κρύβω κύριοι, ότι ή κατάστασις είναι έξαιρετικά δύσκολη. Μας περιμένουν μάλιστα δοκιμασίαι μεγάλαι. Διά νά μή δώσω εύκαιρίαν πρός τήν επίζητουμένην διά παντός τρόπον άφορμήν κατασυκοφαντήσεώς μας, εύρέθην ύποχρεωμένος νά πάρω μίαν άπόφασιν έξόχως σοβαράν.

Νά μή κάμω τήν επιστράτευσιν, όταν πρό καιροῦ τήν έζήτησε και έξηκολούθησεν έπανεληθμένως νά μοῦ τήν ζητᾶ τό 'Επιτελετόν..... 'Ο 'Ιταλικός όγκος λοιπόν εύρῆκεν άπέναντί του δυνάμεις παρά πολύ άσθεμεῖς, πουλάχιστον διά τήν κρούσιν τῶν πρώτων ήμερῶν. 'Ο ρόλος σας είναι σήμερα μεγάλος και έπισημότατος. Μή χάνετε τό θάρρος σας, οτιδήποτε και άν γίνῃ. Διότι άλλως είναι άδύνατον νά φανῆτε άξιοί τοῦ λαοῦ σας και τοῦ καθήκοντός σας, τό όποῖον είναι νά συντηρήσετε τήν ιερή φλόγα τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ, νά βοηθήσετε τόν μαχόμενον στρατόν, νά υπάρξῃτε συνεργάται της Κυβερνήσεως, ότι και άν αισθάνεσθε δι' αὐτήν. Πρέπει νά πιστεῦσῃτε σεῖς γιά νά μπορέσετε νά μεταδώσῃτε τήν πίστιν εις τό κοινόν σας, μολονότι αὐτήν τήν φοράν έχομεν όλοι μας νά πάρωμεν τόν 'Ελληνικόν λαόν, και από τό άπερίγραφτον θάρρος του και όχι νά τοῦ δώσωμεν.

Θέλω ακόμη νά σας εἰπῶ κάτι. Ξέρω μέ βεβαιότητα ὅτι ἀπό τήν φοβερήν ἀήτην δοκιμασίαν ἡ Ἑλλάς θά ὑποφέρῃ. Ξέρω ὅμως ἐπίσης μέ βεβαιότητα ὅτι τελικῶς θά ἐξέλθῃ ὄχι μόνον ἔνδοξος, ἀλλά καί μεγαλῦτερη. Θά προσέξατε τό τηλεγράφημα τοῦ κ. Τσῶρτσιλ τό ὅποτον ἐδημοσιεύθη σήμερον σῆς ἐφημερίδας, ἀνακοινωθέν ἀπό τό Ἰπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Λοιπόν ἐπιθυμῶ νά σας τονίσω τοῦτο: Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἰς τό τηλεγράφημα αὐτό δέν βλέπουν γραπτῆν τήν ἐπιβεβαίωσιν ἀγράφου συμφωνίας διά τά Δωδεκάνησα, δένν ξέρουν νά διαβάσουν μέσα ἀπό τίς γραμμές Καί κάτι ἄλλο ακόμη. Τά Δωδεκάνησα προδικάζουν.....

